

ห้องสมุดงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

**การนำเสนอแนวคิดสาธารณสุขมูลฐานและการส่งเสริมสุขภาพ
สู่การดำเนินงานทันตสาธารณสุขของทันตบุคลากร
ระหว่างปี พ.ศ. 2520 - 2552 :
กรณีศึกษาจังหวัดตรัง**

ปิยะดา สังข์วงศ์

สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต

**บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
สิงหาคม 2554**

242931

การนำเสนอแนวคิดสาธารณสุขมูลฐานและการส่งเสริมสุขภาพ
สู่การดำเนินงานทันตสาธารณสุขของทันตบุคลากร
ระหว่างปี พ.ศ. 2520 - 2552 :
กรณีศึกษาจังหวัดตรัง

ปิยะดา สังข์วงศ์

การค้นคว้าแบบอิสระนี้เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัยเพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
สิงหาคม 2554

การนำเสนอแนวคิดสาธารณสุขมูลฐานและการส่งเสริมสุขภาพ

สู่การดำเนินงานทันตสาธารณสุขของทันตบุคลากร

ระหว่างปี พ.ศ. 2520 – 2552 :

กรณีศึกษาจังหวัดตรัง

ปิยะดา สังข์วงศ์

การค้นคว้าแบบอิสระนี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต

คณะกรรมการสอบการค้นคว้าแบบอิสระ

อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าแบบอิสระ

..... ศ.ดร. วิฑูรย์ ประธานกรรมการ
ทันตแพทย์หญิงคันสนธิ รัชชกุล

.....
ผศ. ดร.ทรงวุฒิ ดวงรัตนพันธ์

..... กรรมการ
ผศ. ดร.ศศิธร ไชยประสิทธิ์

..... กรรมการ
ผศ. ดร.ทรงวุฒิ ดวงรัตนพันธ์

24 สิงหาคม 2554

© ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าแบบอิสระฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงวุฒิ ดวงรัตนพันธ์ ที่เป็นมากกว่าอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าแบบอิสระ ผู้ซึ่งกรุณาให้ความรู้ ให้การช่วยเหลือ สละเวลาให้คำแนะนำปรึกษา ให้กำลังใจ ตลอดจนถึงแนะแนวทางอันเป็นประโยชน์ จนทำให้การค้นคว้าแบบอิสระครั้งนี้เสร็จสมบูรณ์ ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบการค้นคว้าแบบอิสระ ทันตแพทย์หญิง ศันสนิ รัชชกุล และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศศิธร ไชยประสิทธิ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการค้นคว้าแบบอิสระฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณทันตบุคลากร สาธารณสุขจังหวัดศรีสะเกษที่เกี่ยวข้องทุกคน รวมถึงคุณ นิรมานรดี นานช้า ที่ได้กรุณาและอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลครั้งนี้เป็นอย่างดี และที่สำคัญ ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่มีส่วนช่วยให้การศึกษานี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ และญาติพี่น้องทุกคนที่ให้ความรัก ความห่วงใย เข้าใจ และกำลังใจตลอดการศึกษานี้ ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านที่กรุณาสั่งสอน และถ่ายทอดความรู้วิชาการต่าง ๆ ตลอดจนถึงเพื่อนนักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต ภาค ปกติ รุ่นที่ 19 ทุกคนที่คอยให้ความช่วยเหลือ และให้กำลังใจผู้ศึกษาเสมอมา

ท้ายที่สุดหากการศึกษาในครั้งนี้มีสิ่งใดขาดตกบกพร่องหรือผิดพลาดประการใด ผู้ศึกษาขออภัยเป็นอย่างสูง และหวังว่าการศึกษาค้นคว้าแบบอิสระครั้งนี้คงมีประโยชน์บ้างไม่มากก็น้อย สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตลอดจนผู้ที่สนใจที่จะศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงาน ส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคในช่องปากต่อไป

ปิยะดา สังข์วงศ์

ชื่อเรื่องการค้นคว้าแบบอิสระ	การนำเสนอแนวคิดสาธารณสุขมูลฐานและการส่งเสริมสุขภาพสู่การดำเนินงานทันตสาธารณสุขของทันตบุคลากรระหว่างปี พ.ศ. 2520 - 2552 : กรณีศึกษาจังหวัดตรัง
ผู้เขียน	นางสาวปิยะดา สังข์วงศ์
ปริญญา	สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าแบบอิสระ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงวุฒิ ดวงรัตนพันธ์

บทคัดย่อ

242931

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา เก็บข้อมูลโดยวิธีการเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและแบบแผนการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรคในช่องปาก ตลอดจนเงื่อนไขบริบทที่มีผลต่อการดำเนินงานเพื่อเตรียมความพร้อมให้ทันตบุคลากรในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพที่สอดคล้องกับนโยบายสาธารณสุขระดับประเทศ รวมทั้งนโยบายโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และกองทุนทันตกรรม ทำการศึกษาในพื้นที่จังหวัดตรัง ระหว่างเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2553 - กันยายน พ.ศ. 2554 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ในกลุ่มทันตแพทย์ และทันตภิบาลที่เริ่มปฏิบัติงานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 - 2552 และมีประสบการณ์ในการดำเนินงานทันตสาธารณสุขภายใต้ันโยบายสาธารณสุขมูลฐาน และหรือหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า จำนวนรวม 29 คน จากนั้นนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่าทันตบุคลากรยังคงมีแนวคิดการแพทย์แบบชีวภาพ ที่ใช้โรคเป็นศูนย์กลาง โดยมีแบบแผนการดำเนินงานแบบตั้งรับ ที่เน้นการรักษาและป้องกันโรค สวนทางกับนโยบายสาธารณสุขระดับประเทศ ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมสุขภาพมากกว่าการรักษา หรือ “สร้างนำซ่อม” อันมีเงื่อนไขมาจากการขาดกระบวนการทัศน์หรือกรอบแนวคิดด้านสุขภาพแนวใหม่ วัฒนธรรมวิชาชีพทันต-

สาธารณสุข และโครงสร้างวัฒนธรรมราชการ ที่เน้นการสั่งการจากศูนย์กลาง มุ่งให้ความสำคัญกับวิถีปฏิบัติมากกว่าวิธีคิดหรือแนวคิดสุขภาพ

ท้ายที่สุดนี้ผลการศึกษายังสะท้อนให้เห็นว่า การนำแนวคิดสาธารณสุขมูลฐานและการส่งเสริมสุขภาพสู่การดำเนินงานทันตสาธารณสุขของทันตบุคลากรจังหวัดตรัง ยังคงดำเนินงานเพื่อลดอัตราฟันผุ มากกว่าการเพิ่มขีดความสามารถ และเสริมศักยภาพของประชาชน ในการพึ่งตนเอง เนื่องจากทันตบุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคในช่องปาก ตามแนวคิดการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่

Independent Study Title Taking the Concept of Primary Health Care and Health Promotion into Action of Dental Health Personnel, During the year 2520 – 2552 : A Case Study of Trang Province

Author Ms. Piyada Sungwong

Degree Master of Public Health

Independent Study Advisor Asst. Prof. Dr. Soungvuth Tounggratanaphan

ABSTRACT

242931

This descriptive study employed qualitative data collection. The primary objective is to explore a concept and pattern of oral health promotion and prevention as well as circumstances which influence oral health service provision. This study also aims to prepare dental health professional to serve public under the national public health policy, sub-district health promotion hospital and dental fund. The study was conducted in Trang province from June 2010 to September 2011. In depth interviews were carried out among a group of 29 dentists and dental hygienist who had started working since 1997-2009 and had working experience in dental public health under the primary health care policy and Universal Health Coverage Scheme.

Results showed that dental health professional have biomedical concept so called disease oriented and provided passive services which emphasize on treatment and disease control. These concept and service pattern is in contrast with the national public health policy where focus on the prevention and promotion or 'prevention is better than cure'. This is because of the lack of new paradigm or conceptual framework, culture of dental health professional and government organization structure that highlight practice rather than health idea and concept.

242931

In brief, the findings reflected that the service provision of dental health professional in Trang province based on attention to decrease tooth decay rather empower and enable public capability. This phenomena was due to the absent of understand and skill of implementation of oral health promotion and prevention intervention based on the new concept of public health.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	8
คำถามการศึกษา	8
ขอบเขตการศึกษา	9
คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา	9
ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา	10
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวคิดสาธารณสุขมูลฐาน	11
แนวคิดการส่งเสริมสุขภาพ	18
นโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า	22
นโยบายโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล	25
พัฒนาการงานทันตสาธารณสุข	29
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	38
กรอบแนวคิดของการศึกษา	42
บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา	
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	43
ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูล	44
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	47

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
การตรวจสอบความตรงและความน่าเชื่อถือของข้อมูล	48
การเก็บรวบรวมข้อมูล	48
การวิเคราะห์ข้อมูล	49
การพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มตัวอย่าง	49
สถานที่ดำเนินการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล	50
ระยะเวลาในการดำเนินการศึกษา	50
บทที่ 4 ผลการศึกษา	
ส่วนที่ 1 บริบทและข้อมูลทั่วไปด้านสาธารณสุขจังหวัดตรัง	52
ส่วนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปด้านทันตสาธารณสุขจังหวัดตรัง	56
ส่วนที่ 3 ด้านทักษะของทันตบุคลากรก่อนนโยบายทันตสาธารณสุข	61
1. ทักษะของทันตบุคลากรก่อนนโยบายสาธารณสุขมูลฐาน	62
2. ทักษะของทันตบุคลากรก่อนนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า	69
3. ทักษะของทันตบุคลากรก่อนนโยบายโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล	77
ส่วนที่ 4 ด้านแนวคิดและแบบแผนการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพและ ป้องกันโรคใน ช่องปากของทันตบุคลากร	84
ส่วนที่ 5 แนวทางการดำเนินงานทันตสาธารณสุขในอนาคตของทันตบุคลากร	94
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการศึกษา	100
อภิปรายผล	104
ข้อเสนอแนะ	118
เอกสารอ้างอิง	120
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก เครื่องมือในการศึกษา	126
ภาคผนวก ข การพิทักษ์สิทธิ์ของกลุ่มตัวอย่าง	129
ภาคผนวก ค ข้อมูลเบื้องต้นผู้ให้ข้อมูล	132
ภาคผนวก ง รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ	141
ประวัติผู้เขียน	142

ญ

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1.1	แสดงค่าเฉลี่ยพื้นที่ผุ อุด ถอน ของเด็กอายุ 3 และ 12 ปี จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามเขตพื้นที่ปีงบประมาณ 2551 - 2552	7
1.2	แสดงผลการปฏิบัติงานทันตสาธารณสุขจังหวัดศรีสะเกษ ประจำปีงบประมาณ 2552 - 2553	7
3.1	แสดงจำนวนทันตบุคลากรที่ปฏิบัติงานในจังหวัดศรีสะเกษ ในปี พ.ศ. 2553	43
3.2	แสดงข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูล	44
4.1	แสดงจำนวนทันตบุคลากรแยกเพศตามตำแหน่งบุคลากร จังหวัดศรีสะเกษ ปี พ.ศ. 2553	58
4.2	แสดงจำนวนทันตบุคลากรแต่ละหน่วยบริการแยกตามตำแหน่งบุคลากร จังหวัดศรีสะเกษ ปี พ.ศ. 2553	59
4.3	แสดงจำนวนประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน (ปี) ของทันตบุคลากรแยกตาม ตำแหน่งบุคลากรจังหวัดศรีสะเกษ ปี พ.ศ. 2553	60
4.4	แสดงจำนวนการศึกษาต่อหลังจบหลักสูตรในตำแหน่งที่ปฏิบัติงานของ ทันตบุคลากรแยกตามตำแหน่งบุคลากร จังหวัดศรีสะเกษ ปี พ.ศ. 2553	61

ฉ

สารบัญภาพ

รูป		หน้า
1	บนเส้นทางสู่สุขภาพดีของไทย	17
2	พัฒนาการงานทันตสาธารณสุข	33